

МЕДІАТЕКСТ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність медіатексту як чинника нової освітньої парадигми. Проаналізовано складники медіатексту, які дають змогу говорити про вдосконалення структури й потенційної ефективності уявлень та розуміння учасників освітнього процесу. Феномен медіатексту розглянуто в безпосередньому зв'язку з практикою медіаграмотності. Для сучасної освіти характерні інтенсивність інформаційного потоку й засоби комплексного освоєння людиною навколишнього світу в його соціальних, етичних, психологічних, художніх, інтелектуальних аспектах. Вона містить у собі певну систему культурно-інформаційних утворень, яка нині стає головною опорою суспільства. Як наслідок – створення нової парадигми освіти – медіаосвіти, яка допомагає розвиватись особистості, в аспекті розгляду її здатності розуміти, аналізувати та оцінювати медіатекст, займатися медіаторенням, засвоювати нові знання за допомогою медіа тощо.

Ключові слова: аудиторія, грамотність, освіта, підручник, текст.

I. Вступ

В умовах, коли процес підручникотворення набирає обертів, надзвичайно важливим є усвідомлення кожним, хто долучається до цього процесу, необхідності розвитку теорії, методології, технології й практики створення інноваційних підручників, сучасних медіатекстів, що передбачає кардинальні зміни в підходах до вибору їхніх структури, функцій, оформлення та цільового призначення.

Інформаційна революція і, як наслідок, виникнення інформаційного суспільства та його наступної фази – суспільства знань – починають кардинально змінювати не лише світову та національні економіки, а й життя людей та спосіб влаштування сучасного світу. Суспільство знань та інформації суттєво впливає на методологію сучасної освіти.

Шкільний підручник був, є і ще довго буде основним засобом навчання. Проте нові цілі й завдання сучасної шкільної освіти вимагають нових підходів до процесу підручникотворення, який пришвидшено набирає обертів. Традиційна форма подання навчального матеріалу повинна поступитись новим підходам до розробки методичної системи підручників та її реалізації в його структурі, що є одним із важливих чинників досягнення цілей навчання, розвитку основних компетентностей учнів та їхніх пізнавальних можливостей.

II. Постановка завдання

Метою статті є аналіз сутності медіатексту та визначення педагогічної доцільності його використання в навчальному процесі.

Об'єктом статті виступає нова комунікаційна парадигма освіти.

Предметом – медіатекст як чинник нової комунікаційної парадигми освіти.

III. Результати

В умовах сучасного інформаційного суспільства, яке потребує все більшого обсягу інформації, першочерговим завданням загальноосвітньої школи є підготовка учнів до адаптації в соціальному середовищі та самореалізації їх як особистостей. Зважаючи на зміну світових освітніх орієнтирів, головні акценти в українській освіті переносяться зі знанневого складника змісту на поглиблене засвоєння базових знань та формування основних компетентностей.

Особливий вплив на процес створення та функціонування підручників в Україні має запровадження інноваційних освітніх стандартів і навчальних програм, зміни в законодавстві та механізмах грифування і забезпечення учнів шкільними підручниками. І хоча зміст навчально-дидактичних матеріалів, підручників та посібників постійно змінюється та оновлюється, їхня відповідність потребам часу й ринку праці є недостатньою. Проблемою шкільних підручників в Україні є недостатня спрямованість змісту сучасного підручника на набуття школярами життєвих компетентностей, розвитку медіаграмотності та забезпечення підготовки, яка б відповідала вимогам часу.

У сучасних дослідженнях медіакультури переважає інформаційний підхід: медіакультура розглядається як форма, як спосіб, як певна галузь медійної практики, як засіб інформаційної діяльності. Причини домінування інформаційного методу варто бачити в тому, що ця проблема прийшла в науку з інформаційної сфери, а не зі сфери культури [16, с. 12]. Крім того, атрибутика цього методу достатньо розроблена, тоді як на культурологічний підхід падає тінь невизначеності, яка характеризує поняття "культура".

Визначення культурологічної парадигми в галузі інфокультурології потребує, насамперед, відповідного погляду на сам об'єкт наукової дисципліни. Важливо зрозуміти, що саме онтологічно являє собою інформаційна культура, які одиниці її презентують. Викремленням елементарної одиниці аналізу цього явища є обов'язковою методологічною процедурою. Для інформаційної культури в цілому пропонується факт (або явище) культури або "культурне явище", під якими розуміють феномени, значущі для людини, звернені до людської свідомості, ті, які охоплюють смисл явища й оцінюють його.

1. Інформаційне культурне явище є більш конкретним, більш змістовим феноменом і містить у собі ніби два плани; воно не просто значуще для людини, але передбачає й визначену ціннісну направленість. Цей феномен можна визначити як явище культури, яке містить значущу для людини й суспільства інформацію. Явища культури – це знаки й сукупності знаків, тобто, безпосередньо тексти, в яких зашифрована соціальна інформація, а отже, – започаткований у них людьми зміст [5]. Зрозуміти будь-яке явище культури – це означає побачити в ньому не просто суттєве, відчуті річ, але й її "невидимий", суб'єктивний смисл. Саме тому, що явище виступає як знак, символ, текст, який потрібно не тільки спостерігати, але й усвідомлювати, вона стає фактом культури [9, с. 48–55].

Постановка у центр проблематики явища культури як інформаційної цінності і являє собою специфіку культурологічного підходу. Відповідно до цього інформаційну культуру можна визначити як напрям культури, пов'язаний з функціонуванням інформації у суспільстві й формуванням інформаційних якостей особистості. Зрозуміло, що подане у найзагальнішому вигляді визначення потребує уточнення й конкретизації.

Сучасна освіта характеризується інтенсивністю інформаційного потоку, а також засобами комплексного освоєння людиною навколишнього світу в його соціальних, етичних, психологічних, художніх, інтелектуальних аспектах. Вона містить у собі певну систему культурно-інформаційних утворень, яка нині стає головною опорою суспільства. Як наслідок – створення нової парадигми освіти – медіаосвіти, яка допомагає розвиватись особистості, в аспекті розгляду її здатності розуміти, аналізувати й оцінювати медіатекст, медіаторити, засвоювати нові знання за допомогою медіа тощо.

На сьогодні можна виділити такі компоненти сучасної медіаосвіти:

– аудіовізуальний медіатекст як форма існування тексту засобами екранних тех-

нологій та структурна одиниця медіакультури;

– медіамова, яка на відміну від традиційного засобу навчання – слова викладача, має технічну, медійну визначеність та стимулює оволодіння реципієнтом семіотичної системи, притаманної інформаційному суспільству;

– технічні аудіовізуальні засоби (телевізор, відеомагнітофон, комп'ютер, відеокамера).

Медіатекст виникає в умовах нового комунікативного етапу й переміщує семантичні особливості текстових структур у площину медіапростору.

2. Зрозуміло, що кожен особистість потрібно цінувати як унікальну сутність, яка має потенціал духовного, морального, інтелектуального та фізичного розвитку. Відповідно до цих цінностей особистість повинна прагнути пізнати власний характер, його сильні та слабкі риси, розвивати почуття самоцінності, прагнути зрозуміти сенс подій, своє призначення, замислюватися, як прожити своє життя; прагнути жити за загальноприйнятими моральними нормами. Особистість має з відповідальністю використовувати свої права і привілеї, набувати знань протягом життя, нести відповідальність за своє життя та життя інших людей у межах своїх можливостей [1, с. 124–129].

Щодо відносин з іншими людьми, то, керуючись цими цінностями, молоді люди повинні поважати гідність інших людей, вони мали б давати зрозуміти іншим, що їх цінують, заслужувати лояльність, довіру, щирість, вони повинні співпрацювати з іншими людьми – своїми колегами насамперед, підтримувати інших, поважати їх, намагатися розв'язувати проблеми мирним шляхом.

Зрозуміло, що з плином часу змінюються контури медіакультури – зокрема, й у сучасній журналістиці постмодернізму відчувається вплив художньої культури, вплив інформаційних технологій є особливо очевидним [12]. Відверті ознаки чи характерні риси постмодернізму більшість авторів визначають приблизно однаково: інтертекстуальність, переосмислення елементів культури минулого (і пародіювання, іронізація) як більш власна форма прояву того явища; багаторівнева організація тексту; прийом гри тощо.

3. Необхідно наголосити, що всі дослідники називають багаторівневність, експериментальність структури постмодерністського тексту як невід'ємну його якість. Важливим є й те, у якому контексті подано ця якість. Експеримент на рівні структури зазвичай поєднується з іронічною інтонацією, пародією, з прийомами гри. Власне й сама побудова структури твору часто виглядає як гра, як певна розвага з текстом. Іронічне переосмислення звичних істин, недооцінка

звичних цінностей, деканонізація, травестія, характерні для постмодернізму, як правило тісно пов'язані зі структурою тексту [3].

В контексті нашого дослідження необхідно згадати і про роль художньої літератури, адже в центрі явищ художньої літератури, зазвичай, знаходиться людське життя з описом поступків та переживань героїв та роздумами авторів, що "спираються" при цьому на дані наук: гуманітарних (історії, філософії, психології, педагогіки) та природничих (фізіології, генетики, медицини, біології, фізики тощо). Художні твори містять величезний інформативний матеріал, що є доволі часто великою цінністю навіть для фахівців. Його широко використовують у своїх дослідженнях, наприклад, історики, психологи, педагоги, генетики.

4. Причини стійкості та популярності художньої літератури як ефективного засобу та багатого джерела інформації заховані в її величезних можливостях використання та передачі інформації, у величезних перевагах такої літератури над іншими засобами масової інформації [4, с. 217–311].

Серед цих можливостей та переваг художньої літератури варто назвати такі:

- а) сприйняття її як засобу приємного проведення часу і разом з тим як засобу пізнання життя навколишнього світу;
- б) доступність форми передачі інформації та разом з тим величезні можливості залучення до неї широкої аудиторії;
- в) можливості передачі великого обсягу інформації;
- г) можливості передачі великого обсягу інформації в обстановці духовного розкріпачення та творчої свободи, характерної для художньої творчості та необхідної для будь-якої сфери інтелектуальної праці;
- д) передача інформації комплексно, у тій органічній єдності, в якій явища, описані в художній літературі, існують у житті.

Відповідно, все це ставить художню літературу в ряд найефективніших засобів масової інформації та дає змогу вважати художню освіту одним з важливих елементів системи виховання в інформаційному суспільстві, важливим чинником формування духовно-ціннісних орієнтацій.

Використання медіатексту в навчальному процесі поєднує різні форми навчання: індивідуальні, групові, самостійні. Використання нових, нетрадиційних форм зумовлено специфікою завдання технології (формування медіакультури) та особливостями особистісно-зорієнтованого підходу, який, на відміну від академічної, знаннєво-зорієнтованої освіти, спрямований одночасно на розвиток індивідуальності особистості та навичок взаєморозуміння (активного діалогу). Згідно з концепцією В. Біблера, ідея "освіченої людини" змінюється ідеєю "людини культури", для якої важливі не готові знання,

уміння, навички, а культура їх постійного розвитку, перетворення, вдосконалення [2].

Тому педагогічну доцільність використання аудіовізуальних медіатекстів у процесі формування медіаграмотності учнів можна обґрунтовувати такими перевагами:

- оперування знаками та символами медіального простору;
- всебічні технічні можливості (телебачення, відео, Інтернет);
- просторово-часова структура аудіовізуального медіатексту впливає одночасно на слух та зір, синтезуючи основні способи спілкування, накопичені людством, завдяки чому процес сприйняття та засвоєння інформації стає багатоканальним;
- стимулювання нестандартних підходів, пов'язане з можливістю власного конструювання реальності в контексті багатовимірних просторово-часових процесів віртуального мислення;
- формування особистісного ставлення учня до інформаційної продукції та інформаційного поля загалом;
- глибше осягнення навчальних проблем у результаті вивчення способів кодування та інтерпретації реальності за допомогою медіа;
- розвиток критичного мислення завдяки багатосуб'єктності в процесі сприйняття медіатексту: можливість виявити точки зору автора, порівняти протилежні позиції та сформувати власну думку;
- створення нових способів спілкування у сфері віртуальної реальності;

Так, у часи тотальної комп'ютеризації, у зв'язку з використанням нових інтернет-технологій необхідно переглянути і змінити цілі, зміст навчання: проводити активну роботу з навчальними веб-квестами, вводити учнів в інтерактивне середовище, "створювати" проблемні ситуації, формувати мотивацію діяльності й розвиток пізнавальних інтересів, розвивати творче мислення і уявлення, надавати значущості інтегрованим знанням і медіаосвітнім умінням, соціальній і суспільній спрямованості.

Застосовуючи медіатекст, учні повинні цілеспрямовано шукати інформацію, грамотно її інтерпретувати, мати уявлення про інструментарій підготовки, передачі й отримання інформації та насамперед вміти працювати з таким інструментарієм.

На сьогодні, Інтернет виступає як один з можливих засобів комунікації і забезпечує не тільки першоджерельну складову, але й процесуальну. Використовуючи медіатексти в навчальному процесі, школярі можуть вирішувати такі медіаосвітні завдання:

- знаходити потрібну інформацію в тексті;
- користуватися різними програмними засобами;

- користуватися різними пошуковими системами, каталогами;
- зберігати інформацію, використовувати її в повсякденному житті:
 - порівнювати різні точки зору на цю інформацію;
 - виявляти позицію автора, висловлену приховано або в підтексті;
 - поглибити поняття про загальнолюдські проблеми та їхній зв'язок із сучасністю;
 - виробляти вміння формулювати власну точку зору та обґрунтовувати її під час дискусії;
 - формувати не лише вміння обстоювати свою думку, а й уміння займати активну громадянську позицію, тобто переконано використовувати своє знання в безпосередній індивідуальній практиці.

IV. Висновки

Застосування інструментальних і медіанавчальних вмінь піднімає людину на вищий рівень інформаційних і інтелектуальних можливостей. Знання про медіа дає змогу критично оцінювати інформацію, яку їм нав'язує суспільство, а отже, самостійно формувати власне розуміння тих процесів, які відбуваються у світі та в країні.

Тому медіатекст, завдяки своїм специфічним характеристикам, обумовлений сферою функціонування (медійний простір), характером виробництва (технічні засоби), каналами розповсюдження (віртуальна реальність), типом комунікації (опосередкований комунікативний акт), є на сьогодні майже основним і найефективнішим засобом формування медіаграмотності – моделі, яка заохочує учнів до запитань про те, що вони дивляться, бачать, читають. Це один з ефективних шляхів розвитку критичного мислення, формування вмінь та навичок орієнтуватись у різноманітному й суперечливому інформаційному потоці.

Список використаної літератури

1. Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи / В. А. Бітаєв. – Київ : Стожари, 2003. – 231 с.
2. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век / В. Библер. – Москва : Политиздат, 1991. – 412 с.
3. Богословский М. И. Парадоксы культуры XX столетия / М. И. Богословский : сб. статей. – Харьков, 2000. – 218 с.
4. Бодалев А. А. Психология личности / А. А. Бодалев. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 188 с.
5. Васянович Г. Ноология особистості : навч. посіб. для студ. і викл. / Григорій Васянович, Василь Онищенко. – Львів : Сполом, 2007. – 217 с.

6. Добросклонская Т. Г. Медиатекст: теория и методы изучения / Т. Добросклонская // Вест. Моск. ун-та. Серия 10. Журналистика. – Москва, 2005. – № 2. – С. 28–34.
7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – Київ, 2004.
8. Ілляк Н. О. Медіаосвіта юних журналістів України в системі соціальних комунікацій (на прикладі Київського інформаційно-товарного агентства «ЮН-ПРЕС») : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.01 / Надія Олексіївна Ілляк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2015. – 17 с.
9. Карпенко І. М. Духовний ідеал ноосфери і катарсична сутність виховання / І. М. Карпенко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2.
10. Найдьонова Л. А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури [Електронний ресурс] / Л. А. Найдьонова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – Київ, 2007. – С. 162–168. – Режим доступу: http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=30060.
11. Онкович Г. В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – Д. 1. Тем. вип. «Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії». – С. 130–137.
12. Руденко Л. С. Українська журнальна публіцистика в парадигмі постмодернізму (80-ті рр. XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. соц. ком. : 27.00.04 / Л. С. Руденко ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 16 с.
13. Чемерис І. М. Медіаосвіта за кордоном: теорії медіаосвіти та коротка історія розвитку / І. М. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 3.
14. Прокопенко І. Педагогічні технології : [навч. посіб. для вчителів та студентів пед. спец. вузів] / І. Прокопенко, В. Євдокимов. – 2-е вид. – Харків : Колегіум, 2006. – 224 с.
15. Федоров А. В. Медіаобразование в педагогических вузах / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Кучма, 2003. – 124 с.
16. Федоров А. В. Основные тенденции развития медиаобразования за рубежом в 70–80-х гг. XX в. / А. В. Федоров // Вестник Российского гуманитарного научного фонда. – 2005. – № 1. – С. 180–191.
17. Яницкий И. Н. Физика и религия / И. Н. Яницкий. – Москва : Эко-информ, 1995. – 227 с.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2015.

Подаряща О. И. Медиатекст в контексте новой парадигмы образования

Раскрыта сущность медиатекста как фактора новой образовательной парадигмы. Анализируются такие составляющие медиатекста, которые позволяют говорить о совершенствовании структуры и потенциальной эффективности представлений и понимания участников образовательного процесса. Феномен медиатекста рассматривается в непосредственной связи с практикой медиаграмотности. Современное образование характеризуется интенсивностью информационного потока, а также средствами комплексного освоения человеком окружающего мира в его социальных, этических, психологических, художественных, интеллектуальных аспектах. Она включает в себя определенную систему культурно-информационных образований, которая сейчас становится главной опорой общества. Как следствие – создание новой парадигмы образования – медиаобразования, которая помогает развиваться личности, в аспекте рассмотрения ее способности, анализировать и оценивать медиатекст, создавать медиа, усваивать новые знания с помощью медиа и т.п.

Ключевые слова: аудитория, грамотность, образование, текст, учебник.

Podaryascha O. Media Text in the Context of New Paradigm of Education

In the conditions of modern informative society that needs the all greater volume of information, the near-term task of general school is preparation pupils to adaptation in a social environment and self-realization of them as personalities. Having regard to the change world educational reference-points, main accents in Ukrainian education are carried from the meaning constituent of maintenance on the deep mastering of base knowledge and forming basic competences.

Modern education is characterized by intensive information flow and comprehensive means of human exploration of the world in its social, ethical, psychological, artistic and intellectual aspects. It includes a system of cultural and information structures, which now becomes the mainstay of society. As a result – the creation of a new paradigm of education – media education that helps develop the individual, in terms of consideration of its ability to understand, analyze and evaluate media text, acquire new knowledge through the media and others.

Media text, due to the specific descriptions, conditioned by the sphere of functioning (media space), character of production (technical equipments), channels of distribution (virtual reality), type of communication mediated (communicative act), is for today or by the not basic and most effective means of forming medias of literacy – models that encourage pupils to ask questions about what they watch, see, read. It one of effective ways of development of the critical thinking, forming abilities and skills to be oriented in a various and contradictory informative stream.

Key words: audience, education, literacy, text, textbook.